



**Kommittén för rättigheter för  
personer med funktionsnedsättning**

# **Allmän kommentar nr 4 (2016) om rätten till inkluderande utbildning**

Antagen av kommittén vid dess sextonde sammanträde  
(15. augusti-2. september).

Ansvarsfrihetsklausul:

Detta är en inofficiell och icke-granskad finlandssvensk översättning på uppdrag av Människorättscentret. Den engelska originalpublikationen "General comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education" finns på: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/GC.aspx>

Förenta Nationerna (FN)

Kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning  
CRPD/C/CG/4

16. sessionen

15. augusti-2. september 2016

Titel: Allmän kommentar nr 4 (2016) om rätten till inkluderande utbildning

ISBN: 978-952-7117-71-2

Layout: Joonas Tupala



**Kommittén för rättigheter för personer  
med funktionsnedsättning**

# **Allmän kommentar nr 4 (2016) om rätten till inkluderande utbildning**

## Innehåll

<b>I.</b>	<b>Inledning.....</b>	<b>5</b>
<b>II.</b>	<b>Normativt innehåll i artikel 24.....</b>	<b>9</b>
<b>III.</b>	<b>Konventionsstaternas skyldigheter.....</b>	<b>30</b>
<b>IV.</b>	<b>Förhållandet till andra bestämmelser i konventionen.....</b>	<b>34</b>
<b>V.</b>	<b>Genomförande på nationell nivå.....</b>	<b>42</b>

## I. Inledning

1. Medan personer med funktionsnedsättning historiskt har betraktats som mottagare av förmåner, erkänns de nu enligt internationell rätt som berättigade till utbildning utan diskriminering och på grundval av lika möjligheter. Konventionen om barnets rättigheter (1989), världsdeklarationen om utbildning för alla (1990), standardreglerna för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet (1993) och Salamancadeklarationen och dess handlingsplan (1994) innehåller alla åtgärder som vittnar om ökad medvetenhet om och förståelse för rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning.
2. Insikten att inklusion som nyckeln till att uppnå rätten till utbildningen har vuxit under de senaste 30 åren och är inskriven i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, det första rättsligt bindande instrumentet med en hänvisning till begreppet inkluderande utbildning av kvalitet. Mål 4 för hållbar utveckling framhåller också värdet av inkluderande, kvalitativ och rättvis utbildning. Inkluderande utbildning är av central betydelse för att uppnå högkvalitativ utbildning för alla inlärare, inklusive personer med funktionsnedsättning, och för utvecklingen av inkluderande, fredliga och rättvisa samhällen. Dessutom finns det ett starkt utbildningsrelaterat, socialt och ekonomiskt argument. Som framgår av rapporten från<sup>1</sup> FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter om den tematiska studien om personer med funktionsnedsättnings rätt till utbildning kan endast inkluderande utbildning ge

1 Se A/HRC/25/29 och korr. 1, punkt 3 och 68.

både utbildning av hög kvalitet och social utveckling för personer med funktionsnedsättning och en garanti för en utbildning som inkluderar alla utan diskriminering.

- 3.** Trots dessa framgångar oroas kommittén dock över de djupgående utmaningarna som kvarstår. Många miljon-tals personer med funktionsnedsättning nekas fortfarande rätten till utbildning och för många är utbildning endast tillgängligt i sammanhang där personer med funktionsnedsättning isoleras från sina jämnåriga och deras utbildning har lägre kvalitet.
- 4.** Barriärer som hindrar tillgången till inkluderande utbildning för personer med funktionsnedsättning kan bero på många faktorer, däribland:
  - a.** Oförmågan att förstå eller genomföra en människorättsbaserad modell för personer med funktionsnedsättning, varmed barriärer i samhället, snarare än personliga hinder, exkluderar personer med funktionsnedsättning.
  - b.** Ihärdig diskriminering mot personer med funktionsnedsättning, som förstärks av den isolering som personer som bor på långtidsboende upplever samt låga förväntningar på dem som lever i en regelbunden miljö, gör det möjligt för fördomar och fobier att växa utan att de ifrågasätts.
  - c.** Bristande kunskap om kännetecken på och fördelarna hos inkluderande och högkvalitativ undervisning och mångfald, inbegripet avseende konkurrenskraft, när det gäller undervisning för alla, brist på kommunikation med samtliga föräldrar och bristande uppfyllande av stödbehov, vilket leder till ogrundade farhågor och fördomar om att inkludering kan försämra kvaliteten på utbildningen eller i övrigt missgynna andra.

- d.** Brist på aggregerade data och forskning (båda är viktiga för insyn och programutveckling) vilket förhindrar utvecklingen av en effektiv politik och ändamålsenliga åtgärder som främjar inkludering och utbildning av hög kvalitet.
  - e.** Bristande politisk vilja, teknisk kunskap och förmåga att genomföra rätten till inkluderande utbildning, däribland otillräcklig utbildning av all undervisningspersonal.
  - f.** Olämpliga och otillräckliga finansieringsmekanismer för att ge incitament och skäliga bidrag till inkludering av studerande med funktionsnedsättning, samordning mellan ministerier, stöd och hållbarhet.
  - g.** Brist på rättsmedel och mekanismer för att begära gottgörelse efter överträdelser.
- 5.** De stater som är parter i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste beakta konventionens underliggande allmänna principer i alla åtgärder som vidtas för att genomföra inkluderande utbildning och se till att både processen och resultaten av utvecklingen av ett inkluderande utbildningssystem överensstämmer med artikel 3.
- 6.** Denna allmänna kommentar gäller för alla personer med faktisk eller upplevd funktionsnedsättning.<sup>2</sup> Kommittén erkänner att vissa grupper löper större risk att utestängas från utbildning än andra, såsom personer med intellektuell funktionsnedsättning eller flera funktionshinder, personer som är dövblinda, personer med autism eller personer med funktionsnedsättning i humanitära nödsituationer.

<sup>2</sup> Artikel 1.2 av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

7. I enlighet med artikel 4.3 måste konventionsstaterna samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, inbegripet barn med funktionsnedsättning, genom sina representantorganisationer i alla aspekter av planering, genomförande, övervakning och utvärdering av inkluderande utbildningspolitik. Personer med funktionsnedsättning och i förekommande fall måste betecknas som partner och inte endast mottagare av utbildning.



## II. Normativt innehåll i artikel 24

8. I enlighet med artikel 24.1 ska konventionsstaterna säkerställa förverkligandet av rätten för personer med funktionsnedsättning till utbildning genom ett inkluderande utbildningssystem på alla nivåer, inbegripet förskole-, grundskole-, gymnasie- och högskoleutbildning, yrkesutbildning och livslångt lärande, extrakurser och sociala aktiviteter samt för alla studerande, inbegripet personer med funktionsnedsättning, utan diskriminering och på samma villkor som andra.
9. Att säkerställa rätten till inkluderande utbildning innebär en omvandling av kultur, politik och praxis i alla formella och informella utbildningsmiljöer för att tillgodose olika krav och identiteter för enskilda studenter, tillsammans med ett åtagande att undanröja hindren för denna möjlighet. Det handlar om att förstärka utbildningssystemets kapacitet att nå ut till alla inlärare. Det fokuserar på fullständigt och effektivt deltagande, tillgänglighet, närvaro och resultat för alla studerande, särskilt dem som av olika skäl är utslutna eller riskerar att marginaliseras. Inkludering innebär tillgång till och framsteg inom högkvalitativ formell och informell utbildning utan diskriminering. Inkludering syftar till att göra det möjligt för samhällen, system och strukturer att bekämpa diskriminering, inbegripet skadliga stereotyper, bejaka mångfald, främja deltagande och övervinna hinder för lärande och deltagande för alla genom att fokusera på studerande med funktionsnedsättnings välbefinnande och framgång. Det kräver en djupgående omvandling utbildningssystemen genom lagstiftning, politik och mekanismer för finansie-

ring, förvaltning, utformning, tillhandahållande och övervakning av utbildning.

- 10.** Inkluderande utbildning ska förstås som:
- a.** En grundläggande mänsklig rättighet för alla som studerar. Utbildning är framför allt den enskildes rättighet och inte, när det gäller barn, föräldern eller vårdnadshavarens rättighet. Föräldraansvaret är i detta avseende underordnat barnets rättigheter.
  - b.** En princip som värdesätter alla studerandes välbefinnande, respekterar deras inneboende värdighet och självständighet och erkänner individens krav och dennes förmåga att effektivt vara del av och bidra till samhället.
  - c.** Ett sätt att förverkliga andra mänskliga rättigheter. Det är det främsta sättet för personer med funktionsnedsättningen att frigöra sig från fattigdom, få de nödvändiga förutsättningarna för att delta fullt ut i samhället och skyddas mot exploatering.<sup>3</sup> Det är också det främsta sättet att uppnå inkluderande samhällen.
  - d.** Resultatet av en process som kontinuerligt och proaktivt värnar om att undanröja hinder till rättigheten till utbildning tillsammans med förändringar av kultur, principer och praxis hos vanliga skolor för att tillmötesgå och effektivt inkludera alla studerande.
- 11.** Kommittén betonar vikten av att erkänna skillnaderna mellan utestängning, segregering, integration och inkludering. Utestängning sker när studerande direkt eller indirekt hindras från eller nekas tillgång till utbildning i någon form. Segregation sker när utbildning

<sup>3</sup> Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 13 (1999) om rätten till utbildning.

av studenter med funktionsnedsättning tillhandahålls i separata miljöer som är utformade eller används för att tillmötesgå en eller flera funktionsnedsättningar, där de är isolerade från studenter utan funktionsnedsättning. Integration är processen varmed personer med funktionsnedsättning placeras i befintliga vanliga utbildningsanstalter och det förutsätts att de kan anpassa sig till dessa institutioners standardiserade krav.<sup>4</sup> Inkluderingen omfattar en process med systemreformer som innebär förändringar och en omarbeting av innehåll, undervisningsmetoder, tillvägagångssätt, strukturer och strategier inom utbildning för att övervinna hinder med en vision om att ge alla studerande i den berörda åldersgruppen en rättvis och delaktig inlärningsupplevelse och den miljö som bäst motsvarar deras behov och preferenser. Att placera studenter med funktionsnedsättning i vanliga klasser utan åtföljande strukturella förändringar av exempelvis organisation, läroplaner och undervisnings- och inlärningsstrategier är inte att inkludera dem. Integration garanterar dessutom inte automatiskt en övergång från segregation till inkludering.

- 12.** De huvudsakliga dragen av inkluderande utbildning är följande:
  - a.** En strategi för ett "holistiskt system": utbildningsdepartementen måste se till att alla resurser investeras i att främja inkluderande utbildning och införa och förankra de nödvändiga ändringarna i institutionernas kultur, principer och praxis.
  - b.** En "holistisk utbildningsmiljö": att utbildningsanstaltens ledarskap är engagerade är avgörande för att införa och integrera den kultur, de principer och den praxis som krävs för att uppnå inkluderande utbildning på alla nivåer och inom alla områden, inbegripet inom klassrumsutbildning och relationer, styrelse-

<sup>4</sup> Se A/HRC/25/29 och korr. 1, punkt 4 och Förenta nationernas barnfond (UNICEF), *The Right of Children with Disabilities to Education: a Rights-based Approach to Inclusive Education* (Geneve, 2012).

möten, handledning av lärare, rådgivningstjänster och läkarvård, skolresor, budgetanslag, all interaktion med föräldrar till inlärare med och utan funktionsnedsättning och, i tillämpliga fall, lokalsamhället eller allmänheten.

- c.** En strategi för "hela personen": man erkänner varje persons förmåga att lära sig och ställer höga förväntningar på alla inlärare, inklusive inlärare med funktionsnedsättning. Inkluderande utbildning erbjuder flexibla läroplaner och undervisnings- och inlärningsmetoder som är anpassade till olika styrkor, krav och inlärningsstilar. Detta tillvägagångssätt innebär att man tillhandahåller stöd, skälig anpassning och tidigt ingripande så att alla inlärare kan uppnå sin potential. Fokus ligger på inlärares kapacitet och ambitioner snarare än på innehåll vid planering av undervisningsverksamhet. Målet för strategin för "hela personen" är att få ett slut på segregationen inom utbildning genom att säkerställa inkluderande klassrumsundervisning i anpassade inlärningsmiljöer där lämpligt stöd finns att tillgå. Utbildningssystemet måste tillhandahålla individanpassade utbildningslösningar istället för att förväntas sig att de studerande ska passa in i systemet.
- d.** Stöd för lärare: alla lärare och annan personal ska få den utbildning de behöver för att lära sig de grundläggande värderingarna och kompetenserna som krävs för att tillhandahålla inkluderande inlärningsmiljöer, däribland lärare med funktionsnedsättning. En inkluderande kultur skapar en tillgänglig och stödjande miljö som uppmuntrar till samarbete, interaktion och problemlösning.

- e. Respekt för och bejakande av mångfald: alla som deltar i utbildningsmiljön är lika välkomna och måste visas respekt oberoende av funktionsnedsättning, etniskt ursprung, färg, kön, språk, språkkultur, religion, politisk övertygelse eller annan åskådning, tillhörighet till ursprungsbefolkning, egendom, ålder eller annan status. Alla studerande måste känna sig uppskattade, respekterade, inkluderade och hörda. Det finns effektiva åtgärder för att förebygga trakasserier och mobbning. Inkludering bemöter de studerande som individer.
- f. En inlärningsvänlig miljö: inkluderande inlärningsmiljöer är tillgängliga miljöer där alla känner sig trygga, stödda, stimulerade och att de kan uttrycka sig samt där det finns en stark betoning på att engagera studerande i att bygga en positiv skolgemenskap. Tyngdpunkten läggs på elevgruppen vid inläring i syftet att bygga positiva relationer, vänskap och tolerans.
- g. Effektiva omställningar: inlärare med funktionsnedsättning får stöd för att säkerställa en effektiv övergång från skolundervisning till yrkes- och högskoleutbildning, samt slutligen arbetslivet. Inlärarnas förmåga och självförtroende utvecklas och de får skälig anpassning, behandlas lika i bedömningar och examinationer och deras förmågor och resultat certifieras på samma villkor som andra.
- h. Erkännande av partnerskap: lärarföreningar, elevföreningar och elevråd, organisationer för personer med funktionsnedsättning, skolstyrelser, föräldraråd och andra fungerande skolrelaterade stödgrupper, formella som informella, uppmantras att öka sin medvetenhet och kunskap om funktionsnedsättning. Föräldrarna eller vårdnadshavarna och samhällets deltagande anses vara en tillgång som bidrar med resurser och styrkor. För-

hållandet mellan utbildningsmiljön och samhället i stort måste erkännas som en väg mot inkluderande samhällen.

- i.** Övervakning: som en kontinuerlig process måste inkluderande utbildning övervakas och utvärderas regelbundet för att säkerställa att varken segregation eller integration förekommer, varken formellt eller informellt. Enligt artikel 33 ska övervakningen omfatta personer med funktionsnedsättning, inbegripet barn och personer med behov av intensivt stöd, genom deras intresseorganisationer, samt föräldrar eller vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning, i förekommande fall. Indikatorer som omfattar funktionsnedsättning måste utarbetas och användas på ett sätt som är förenligt med Agenda 2030 för hållbar utveckling.
- 13.** I enlighet med FN:s konvention mot diskriminering inom utbildning inom ramen för FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) och för att ge verkan åt artikel 24.1 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste konventionsstaterna säkerställa att rätten till utbildning garanteras utan diskriminering och på grundval av lika möjligheter. Konventionsstaterna måste förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera alla personer med funktionsnedsättning lika och effektivt skydd mot diskriminering på alla grunder. Personer med funktionsnedsättning kan uppleva intersektionell diskriminering på grund av funktionsnedsättning, kön, religion, rättslig status, etniskt ursprung, ålder, sexuell läggning eller språk. Dessutom kan föräldrar, syskon och andra släktingar också utsättas för diskriminering på grund av associering med funktionsnedsättningen. De åtgärder som krävs för att ta itu med alla former av diskriminering

är bland annat att identifiera och avlägsna rättsliga, fysiska, kommunikationsrelaterade och språkliga, sociala, finansiella och attitydmässiga hinder inom utbildningsanstalter och i samhället. Rätten till icke-diskriminering omfattar rätten att inte segregeras och få skälig anpassning och måste förstås i samband med skyldigheten att tillhandahålla tillgängliga inlärningsmiljöer och skälig anpassning.

- 14.** Situationer med väpnade konflikter, humanitära nödsituationer och naturkatastrofer har en oproportionerlig inverkan på rätten till inkluderande utbildning. Konventionsstaterna bör anta strategier för katastrofberedskap för övergripande säkerhet i skolan och säkerhet i nödsituationer där inlärare med funktionsnedsättning är sårbara. Tillfälliga inlärningsmiljöer i sådana sammanhang måste säkerställa rätten för personer med funktionsnedsättning, särskilt barn med funktionsnedsättning, att få utbildning på grundval av lika rättigheter för alla. De måste omfatta tillgängligt utbildningsmaterial, skolanläggningar, rådgivning och tillgång till utbildning på det lokala teckenspråket för döva inlärare. I enlighet med artikel 11 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och med tanke på den ökade risken för sexuellt våld i sådana situationer måste åtgärder vidtas för att säkerställa att inlärningsmiljöer är säkra och tillgängliga för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning. Elever med funktionsnedsättning får inte nekas tillträde till utbildningsanstalter på grund av att det skulle vara omöjligt att evakuera dem i nödsituationer och skälig anpassning måste tillhandahållas.
- 15.** För att förverkliga artikel 24.1 och i linje med den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och konventionen om barnets rättigheter, måste utbildningen inriktas på en

fullständig utveckling av den mänskliga potentialen och känslan av värdighet och självvärde samt på en förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna och den mänskliga mångfalden. Konventionsstaterna måste se till att utbildningen överensstämmer med målen i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter såsom den tolkas mot bakgrund av världsförklaringen om utbildning för alla (artikel 1), konventionen om barnets rättigheter (artikel 29.1), Wienförklaringen och dess handlingsprogram (del I, punkt 33 och del II, punkt 80) och handlingsplanen för FN:s årtionde för utbildning om mänskliga rättigheter (punkt 2). Dessa texter innehåller ytterligare delar, såsom hänvisningar till jämställdhet och respekt för miljön.<sup>5</sup> Att säkerställa rätten till utbildning är både en fråga om tillgång och innehåll och insatserna bör inriktas på att värna om ett brett spektrum av värderingar, inklusive förståelse och tolerans.<sup>6</sup> Inkluderande utbildning måste syfta till att främja ömsesidig respekt och värde för alla personer och till att bygga utbildningsmiljöer där förhållningssättet till inläring, utbildningsanstaltens kultur och läroplanen i sig återspeglar värdet av mångfald.

- 16.** För att artikel 24.1 b ska kunna genomföras bör utbildningen inriktas på att utveckla personlighet, talanger och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt deras mentala, fysiska och kommunikationsmässiga förmåga till deras fulla potential. Utbildning av personer med funktionsnedsättning utgår ofta från ett bristperspektiv och fokuserar på deras faktiska eller upplevda funktionsnedsättning och på att begränsa möjligheterna till förutbestämda

5 Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 13.

6 Utskottet för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 1 (2001) om utbildningsmålen.



och negativa antaganden om deras potential. Konventionsstaterna måste stödja skapandet av möjligheter till att bygga vidare på varje unik styrka och talang hos personer med funktionsnedsättning.

- 17.** För att förverkliga artikel 24.1 c måste utbildningsmålen vara inriktade på att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att delta fullt ut och effektivt i ett fritt samhälle. Kommittén erinrar om artikel 23.3 i konventionen om barnets rättigheter och betonar att när det gäller barn med funktionsnedsättning måste stöd ges för att säkerställa att de har effektiv tillgång till utbildning på ett sätt som bidrar till en så fullständig social integration och individuell utveckling som möjligt. Konventionsstaterna måste beakta att individuellt stöd och skälig anpassning är prioriterade frågor och bör ingå utan kostnad på alla nivåer av obligatorisk utbildning.
- 18.** För att artikel 24.2 a ska kunna genomföras bör det vara förbjudet att undanta personer med funktionsnedsättning från det allmänna utbildningssystemet, bland annat genom lagar och andra författningar som begränsar deras införlivande på grundval av deras funktionsnedsättning eller graden av denna funktionsnedsättning, t.ex. genom att göra den enskildes potential ett villkor för inkludering eller genom att hävda en oproportionerlig och oskälig börda för att undgå skyldigheten att tillhandahålla skälig anpassning. Allmän utbildning omfattar alla vanliga utbildningsmiljöer och utbildningsavdelningen. Direkt uteslutning vore att beteckna vissa studerande som "icke-utbildbara" och därmed inte berättigade till tillgång till utbildning. Indirekt utestängning skulle innebära ett krav på att klara ett standardiserat prov som villkor för tillträde till en skola utan lämplig anpassning eller lämpligt stöd.

19. För att artikel 4.1 b i konventionen ska kunna genomföras bör konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att ändra eller avskaffa befintliga lagar, förordningar, sedvänjor och praxis som utgör diskriminering av personer med funktionsnedsättning och som strider mot artikel 24. Vid behov bör diskriminerande lagar, förordningar, sedvänjor och praxis upphävas eller ändras på ett systematiskt och tidsbundet sätt.
20. För att artikel 24.2 b ska kunna förverkligas måste personer med funktionsnedsättning ha tillgång till inkluderande, kvalitativ och kostnadsfri primär- och sekundärutbildning och kunna övergå smidigt mellan de två på lika villkor andra i de samhällen där de bor. Kommittén åberopar rekommendationen från utskottet för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter att utbildningssystemet, för att uppfylla denna skyldighet, måste omfatta fyra relaterade inslag: tillgänglighet, åtkomlighet, godtagbarhet och anpassningsbarhet.<sup>7</sup>

### **Tillgänglighet**

21. Offentliga och privata utbildningsanstalter och utbildningsprogram måste finnas tillgängliga i tillräcklig mängd och kvalitet. Konventionsstaterna måste garantera en bred tillgång till utbildningsplatser för inlärare med funktionsnedsättning på alla nivåer i hela samhället.

7 Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 13.

## Åtkomlighet

- 22.** I enlighet med artikel 9 i konventionen och med kommitténs allmänna kommentar nr 2 (2014) om tillträde måste utbildningsanstalter och utbildningsprogram vara åtkomliga för alla, utan diskriminering. Hela utbildningssystemet måste vara åtkomligt, inklusive byggnader, informations- och kommunikationsverktyg (som omfattar hjälpsystem för omgivning eller frekvensmodulering), läroplaner, utbildningsmaterial, undervisningsmetoder, bedömningar samt språk- och stödtjänster. Miljön för studerande med funktionsnedsättning måste utformas för att främja inkludering och garantera jämlikhet under hela utbildningen.<sup>8</sup> Till exempel bör skoltransporter, vatten- och sanitetsanläggningar ( däribland hygienanläggningar och toaletter), matsalar och fritidsutrymmen vara inkluderande, tillgängliga och säkra. Konventionsstaterna måste åta sig att snart införa en design för alla. Konventionsstaterna bör förbjuda och bötfälla byggandet av framtida utbildningsrelaterad infrastruktur som inte är åtkomlig och upprätta en effektiv övervakningsmekanism som tidsram för att göra alla befintliga utbildningsmiljöer åtkomliga. Konventionsstaterna måste också åta sig att tillhandahålla skälig anpassning i utbildningsmiljöer när så krävs. En design för alla utesluter inte tillhandahållande av hjälpmedel och programvara till de inlärare med funktionsnedsättning som kan behöva dem. Åtkomlighet är ett dynamiskt koncept och dess tillämpning kräver regelbundna ändringar avseende lagstiftning och tekniska aspekter. Konventionsstaterna måste se till att den snabba utvecklingen av innovationer och ny teknik som är utformad för att förbättra inlärningen är tillgänglig för alla studenter, även de med funktionsnedsättning.

<sup>8</sup> Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 2.

- 23.** Kommittén belyser den utbredda bristen på läroböcker och läromedel i tillgängliga format och språk, inklusive teckenspråk. Konventionsstaterna måste investera i en snabb utveckling av resurser i bläck eller blindskrift och i digitala format, däribland genom att använda innovativ teknik. De bör också överväga att utarbeta standarder och riktlinjer för omvandling av tryckt material till tillgängliga format och språk och göra tillgängligheten till en central aspekt av utbildningsrelaterad upphandling. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att skyndsamt ratificera och genomföra Marrakechfördraget om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning.
- 24.** Åtkomlighet kräver att utbildning på alla nivåer är ekonomiskt överkomlig för studerande med funktionsnedsättning. Skälig anpassning bör inte medföra merkostnader för inlärare med funktionsnedsättning. Obligatorisk, kvalitativ, kostnadsfri och åtkomlig utbildning är en omedelbar skyldighet. I linje med agendan för hållbar utveckling för 2030 måste konventionsstaterna successivt anta åtgärder för att säkerställa att alla barn, inbegripet barn med funktionsnedsättning, fullföljer en kostnadsfri, rättvis och kvalitativ sekundärutbildning och att alla kvinnor och män med funktionsnedsättning har lika tillgång till yrkesutbildning och högre utbildning, inbegripet högskoleutbildning och livslångt lärande, av hög kvalitet och till en överkomlig kostnad. Konventionsstaterna måste se till att personer med funktionsnedsättning kan få tillgång till utbildning i både offentliga och privata utbildningsanstalter på lika villkor som andra.

## Godtagbarhet

- 25.** Godtagbarhet är skyldigheten att utforma och genomföra alla utbildningsrelaterade anläggningar, varor och tjänster med full hänsyn till och respekt för kraven, kulturerna, åsikterna och språken hos personer med funktionsnedsättning. Utbildningens form och innehåll måste vara godtagbara för alla. Konventionsstaterna måste vidta konkreta åtgärder för att se till att utbildningen är av god kvalitet för alla.<sup>9</sup> Inkludering och kvalitet går hand i hand: en inkluderande strategi kan i hög grad bidra till utbildningens kvalitet.

## Anpassningsbarhet

- 26.** Kommittén uppmuntrar konventionsstaterna att anta en design för alla för lärande som består av en uppsättning principer som ger lärare och annan personal en struktur för att skapa anpassningsbara utbildningsmiljöer och utveckla instruktioner för att tillgodose alla inlärares olika behov. Den bygger på principen om att varje elev lär sig på ett unikt sätt och inbegriper: att utveckla flexibla inlärningsmetoder, skapa en engagerande klassrumsmiljö, ställa höga förväntningar på alla studerande och samtidigt tillåta olika sätt att uppfylla förväntningarna, ge lärare rätt redskap för att tänka annorlunda om deras undervisning och fokusera på utbildningsresultat för alla, inbegripet personer med funktionsnedsättning. Läroplaner måste skrivas, utformas och genomföras på ett sådant sätt att de uppfyller och anpassar sig till varje elevs behov och tillhandahåller lämpliga undervisningsmetoder för dessa. Standardiserade bedömningar måste ersättas med flexibla examinationer som tillhan-

<sup>9</sup> Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 13.

dahålls i olika former och dessa måste belöna individuella framsteg mot breda mål som ger alternativa inlärningsvägar.

- 27.** I enlighet med artikel 24.2 av konventionen måste personer med funktionsnedsättning kunna gå på grund- och gymnasieskolor i de samhällen där de bor. De studerande ska inte skickas hemifrån. Utbildningsmiljön måste ligga inom säker fysisk räckvidd för personer med funktionsnedsättning och det måste finnas säkra och stadiga transportmedel. Alternativt måste den vara tillgänglig via informations- och kommunikationsteknik. Konventionsstaterna bör dock undvika att uteslutande använda teknik som ersättning för att studerande med funktionsnedsättningen direkta deltagande och deras möjlighet till interaktion med lärare och förebilder i utbildningsmiljön. Aktivt deltagande med andra inlärare, inklusive syskon till inlärare med funktionsnedsättning, är en viktig del av rätten till inkluderande utbildning.
- 28.** I enlighet med artikel 24.2 c måste konventionsstaterna tillhandahålla skälig anpassning för att enskilda studenter ska kunna få tillgång till utbildning på lika villkor som andra. Med "skälighet" menas resultatet av ett kontextuellt test som inbegriper en analys av relevansen och ändamålsenligheten hos anpassningen och det förväntade målet om att motverka diskriminering. Tillgången på resurser och de ekonomiska konsekvenserna erkänns vid bedömningen av oproportionerliga bördor. Skyldigheten att vidta skäliga anpassningsåtgärder kan verkställas från och med att en begäran om anpassning tas emot.<sup>10</sup> En politik för skälig anpassning måste antas på nationell och lokal nivå samt på utbildningsanstalterna och på alla utbildningsnivåer. Anpassningens utsträckning måste bedö-

<sup>10</sup> Se kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar nr 2.

mas mot bakgrund av den övergripande skyldigheten att utveckla ett inkluderande utbildningssystem, maximera användningen av befintliga resurser och utveckla nya resurser. Att åberopa en brist på resurser och förekomsten av finansiella kriser för att motivera underlåtenhet att göra framsteg mot inkluderande utbildning strider mot artikel 24.

- 29.** Kommittén upprepar skillnaden mellan den allmänna åtkomlighetsskyldigheten och skyldigheten att tillhandahålla skälig anpassning.<sup>11</sup> Åtkomlighet gagnar grupper av populationen och bygger på ett antal standarder som genomförs gradvis. Oproportionerlighet eller orimlig börda kan inte åberopas för att försvara underlåtenheten att tillhandahålla åtkomlighet. Skälig anpassning gäller en enskild person och kompletterar åtkomlighetsskyldigheten. En person kan med rätta begära skälig anpassning även om myndigheten har uppfyllt sin åtkomlighetsskyldighet.
- 30.** Definitionen av proportionerlighet kommer med nödvändighet att variera beroende på sammanhanget. Tillgången till anpassning bör övervägas med en större mängd tillgängliga utbildningsresurser i utbildningssystemet som utgångspunkt och inte begränsas till de resurser som finns tillgängliga på utbildningsanstalten i fråga. Det ska vara möjligt att överföra resurser inom systemet. Det finns ingen "universalmodell" för skälig anpassning, eftersom olika studerande med samma funktionsnedsättning kan behöva olika anpassningar. Anpassningen kan inkludera: att flytta en klass, tillhandahålla olika kommunikationsformer i klassrummet, större tryck, material och/eller ämnen i tecken, eller tillhandahålla stenciler i alternativa format och förse studerande med en anteckningsassistent eller språktolk

<sup>11</sup> Ibid.

eller låta studerande använda tekniska hjälpmedel under undervisning och prov. Icke-materiella anpassningar, såsom att ge en elev mer tid, minska bakgrundsbullernivån (vid känslighet för sensorisk överbelastning), använda alternativa bedömningsmetoder eller ersätta en del av läroplanen med ett alternativ bör också övervägas. För att säkerställa att anpassningen uppfyller de studerandes krav, önskemål, preferenser och väl och kan genomföras av den tillhandahållande anstalten måste samtal föras mellan utbildningsmyndigheter och utbildningsanordnare, utbildningsanstalten, studerande med funktionsnedsättning och, beroende på de studerandes ålder och kapacitet, deras föräldrar, vårdnadshavare eller andra familjemedlemmar. Skälig anpassning får inte ske på villkor av en medicinsk funktionsnedsättningsdiagnos utan bör istället bygga på utvärderingen av sociala hinder för utbildning.

- 31.** Nekad skälig anpassning utgör diskriminering och skyldigheten att tillhandahålla skälig anpassning gäller omedelbart och kan inte uppfyllas successivt. Konventionsstaterna måste se till att det finns oberoende system för att övervaka anpassningens lämplighet och ändamålsenlighet och tillhandahålla säkra, snabba och tillgängliga mekanismer för gottgörelse när studerande med funktionsnedsättning och, i förekommande fall, deras familjer anser att de inte har fått skälig anpassning eller har upplevt diskriminering. Åtgärder för att skydda offer för diskriminering mot överträdelser under gottgörelseprocessen är avgörande.
- 32.** För att artikel 24.2 d ska kunna genomföras ska studenter med funktionsnedsättning ha rätt till det stöd de behöver för att möjliggöra en ändamålsenlig utbildning och göra det möjligt för dem att utnyttja sin potential på lika villkor som andra. Stöd i form av allmän



tillgång till tjänster och anläggningar inom utbildningssystemet bör säkerställa att studerande med funktionsnedsättning kan uppfylla sin potential i största möjliga mån, till exempel tillhandahållande av tillräckligt utbildad och stödd undervisningspersonal, kuratorer, psykologer och annan relevant sjukvårds- och socialvårdspersonal samt tillgång till stipendier och ekonomiska resurser.

- 33.** För att artikel 24.2 e ska kunna verkställas ska adekvat, kontinuerligt och individanpassat stöd tillhandahållas direkt. Kommittén betonar behovet av att tillhandahålla individanpassade utbildningsplaner som kan identifiera de skäliga anpassningar och det särskilda stöd som enskilda studenter behöver, inklusive tillhandahållande av hjälpmedel, särskilda utbildningsmaterial i alternativa/tillgängliga format, kommunikationsmetoder, kommunikationshjälpmedel samt hjälp- och informationsteknik. Stöd kan också bestå av en kvalificerad assistent till en eller flera elever, beroende på elevens behov. Individuella utbildningsplaner måste ta itu med de övergångar som inlärare som går från segregerade till vanliga miljöer och mellan utbildningsnivåer upplever. Sådana planers verkningsgrad bör övervakas regelbundet och utvärderas med direkt medverkan av den berörda inläraren. Stödets art måste bestämmas i samråd med eleven och, i förekommande fall, föräldrar, vårdnadshavare eller andra tredje parter. Inlärare måste ha tillgång till mekanismer för gottgörelse om stödet uteblir eller är otillräckligt.
- 34.** Eventuella stödåtgärder måste vara förenliga med inkluderingsmålet. De måste därför utformas för att förstärka studerande med funktionsnedsättnings möjlighet att delta i klassrummet och fritidsaktiviteter tillsammans med sina jämnåriga, istället för att marginalisera dem.

- 35.** När det gäller artikel 24.3 misslyckas många konventionsstater med att vidta lämpliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning, särskilt personer med autism, personer med kommunikationsnedsättning och personer med sensorisk funktionsnedsättning, ska få de livsfärdigheter-, språkfärdigheter och sociala färdigheter som är nödvändiga för att delta i utbildningen och samhället:
- a.** Blinda och synskadade studerande måste få tillfälle att lära sig blindskrift, alternativ skrift, förstorande eller alternativa kommunikationsmetoder och -format, samt orienterings- och rörlighetsfärdigheter. Investeringar i tillgång till lämplig teknik och alternativa kommunikationssystem för att underlätta inläring bör stödjas. Program för ömsesidigt stöd och mentorskap bör införas och främjas.
  - b.** Döva och hörselskadade studerande måste få tillfälle att lära sig teckenspråk och åtgärder måste vidtas för att uppmärksamma och lyfta fram den döva befolkningens språkliga identitet. Kommittén uppmärksammar de stater som är parter till konventionen mot diskriminering inom utbildning, som fastställer rätten för barn att undervisas på sitt eget språk och påminner konventionsstaterna om att i enlighet med artikel 30.4 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har personer med funktionsnedsättning rätt, enligt principen om lika villkor som andra, till erkännande av och stöd för sin kulturella och språkliga identitet, inbegripet teckenspråk och dövkultur. Dessutom måste studerande med hörselnedsättning få tillgång till talterapi av hög kvalitet, induktionsslinga och undertexter.
  - c.** Blinda, döva och dövblinda studerande måste få en utbildning på det språk och med de undervisningsmetoder och kommu-

nikationssätt som är lämpligast för individen samt i miljöer som maximerar personlig, akademisk och social utveckling såväl i som utanför den formella skolmiljön. Kommittén understryker att konventionsstaterna måste tillhandahålla det stöd som krävs, bland annat genom resurser, hjälpteknik och orienterings- och rörlighetsfärdigheter, för att dessa inkluderande miljöer ska kunna finnas.

- d.** Inlärare med nedsatt kommunikationsförmåga måste få möjlighet att uttrycka sig och lära sig att använda alternativ eller förstörande kommunikation. Detta kan innebära att tillhandahålla teckenspråk, låg- eller högteknologiska kommunikationshjälpmedel såsom talande surfplattor, talkommunikationsverktyg eller kommunikationsböcker. Konventionsstaterna bör investera i att utveckla sakkunskap, teknik och tjänster för att främja tillgång till lämplig teknik och alternativa kommunikationssystem för att underlätta inlärning.
- e.** Inlärare med sociala kommunikationssvårigheter måste stödjas genom att anpassa organisationen av klassrummet, inbegripet arbete i par, kamratundervisning, placering nära läraren och genom att skapa en strukturerad och förutsägbar miljö.
- f.** Inlärare med intellektuell funktionsnedsättning måste få konkreta, observerbara/visuella och lättlästa utbildnings- och inlärningsmaterial i en trygg, tyst och strukturerad inlärningsmiljö som är fokuserade på förmågor som på bästa sätt förbereder inlärarna för självständigt boende och skapar yrkesfärdigheter. Konventionsstaterna bör investera i inkluderande interaktiva klassrum där alternativa inlärningsstrategier och bedömningsmetoder används.

- 36.** För att genomföra artikel 24.4 är konventionsstaterna skyldiga att vidta lämpliga åtgärder för att anställa administrativ personal, undervisningspersonal och personal som inte undervisar med kompetens att arbeta effektivt i inkluderande utbildningsmiljöer och som är kvalificerade i teckenspråk och/eller blindskrift och med orienterings- och rörlighetsfärdigheter. Att ha tillräckligt med kvalificerad och engagerad skolpersonal är avgörande för att införa och upprätthålla inkluderande utbildning. Bristande förståelse och kompetens är fortfarande ett betydande hinder för inkludering. Konventionsstaterna måste se till att alla lärare utbildas i inkluderande undervisning och att utbildningen bygger på en människorättsbaserad modell för personer med funktionsnedsättning.
- 37.** Konventionsstaterna måste investera i och stödja rekrytering och fortbildning av lärare med funktionsnedsättning. Detta innebär att avlägsna eventuella rättsliga eller politiska hinder som kräver att kandidater uppfyller särskilda medicinska behörighetskriterier och att skäliga anpassningar görs för att möjliggöra deras verksamhet som lärare. Genom sin närvaro kan de bidra till att främja lika villkor för personer med funktionsnedsättning som vill bli lärare, tillföra unik expertis och kompetens i utbildningsmiljöerna, bidra till att bryta ner barriärer och vara viktiga förebilder.
- 38.** För att genomföra artikel 24.5 bör konventionsstaterna säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra. Attitydmässiga, fysiska, språkliga, kommunikationsmässiga, finansiella, rättsliga och andra hinder för utbildning på dessa nivåer måste identifieras och

avlägsnas för att garantera lika tillgång. Rimliga anpassningar måste göras för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte utsätts för diskriminering. Konventionsstaterna bör överväga att vidta positiva åtgärder inom högskoleutbildning till förmån för studerande med funktionsnedsättning.

### III. Konventionsstaternas skyldigheter

- 39.** Konventionsstaterna bör respektera, skydda och uppfylla varje grundläggande del av rätten till inkluderande utbildning: tillgänglighet, åtkomlighet, godtagbarhet och anpassningsbarhet. Skyldigheten att respektera förutsätter att man undviker åtgärder som försvårar tillträdet till denna rättighet, såsom lagstiftning som utesluter vissa barn med funktionsnedsättning från utbildning, eller nekande av åtkomlighet eller skälig anpassning. Skyldigheten att skydda kräver att åtgärder vidtas som hindrar tredje parter från att neka personer denna rättighet, till exempel föräldrar som vägrar att skicka flickor med funktionsnedsättning till skolan eller privata institutioner som vägrar att registrera personer med funktionsnedsättning på grund av funktionsnedsättningen. Skyldigheten att uppfylla kraven kräver att åtgärder vidtas som gör det möjligt för och hjälper personer med funktionsnedsättning att få tillgång till rätten till utbildning, till exempel att se till att utbildningsinstitutioner är tillgängliga och att utbildningssystemen anpassas på lämpligt sätt med resurser och tjänster.
- 40.** Enligt artikel 4.2 ska konventionsstaterna vidta åtgärder i den största möjliga utsträckning som deras tillgängliga resurser tillåter avseende ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och, vid behov, inom ramen för internationellt samarbete, i syfte att gradvis uppnå ett fullständigt förverkligande av dessa rättigheter. Successivt genomförande innebär att konventionsstaterna har en specifik och fortlöpande skyldighet att så snabbt och effektivt som möjligt gå

mot ett fullständigt genomförande av artikel 24.<sup>12</sup> Detta är inte förenligt med två utbildningssystem: ett integrerat utbildningssystem och ett särskilt/segregerat utbildningssystem. Successivt genomförande måste förstås utifrån konventionens övergripande mål att fastställa tydliga skyldigheter för konventionsstaterna avseende ett fullständigt genomförande av rättigheterna i fråga. På samma sätt uppmuntras konventionsstaterna att omdefiniera budgetanslagen för utbildning, bland annat genom att överföra en del av sina budgetar till utvecklingen av inkluderande utbildning. Alla avsiktliga åtgärder i detta avseende får inte oproportionerligt missgynna inlärare med funktionsnedsättning på någon utbildningsnivå.<sup>13</sup> De får endast vara tillfälliga åtgärder som begränsade till krisperioden, vara nödvändiga och proportionerliga, inte vara diskriminerande och omfatta alla möjliga åtgärder för att minska ojämlikheter.<sup>14</sup>

- 41.** Ett successivt genomförande utgör inget undantag till de skyldigheter som har omedelbar verkan. Konventionsstaterna har en grundläggande minimiskyldighet att säkerställa att åtminstone de grundläggande miniminivåerna för varje aspekt av rätten till utbildning uppfylls, vilket utskottet för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har påpekat i sin allmänna kommentar nr 3 (1990) om karaktären av konventionsstaternas skyldigheter.<sup>15</sup> Därför bör kon-

12 Se kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 3 (1990) om konventionsstaternas skyldigheter, punkt 9.

13 Ibid.

14 Skrivelse av den 16 maj 2012 från ordföranden för kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter till de stater som är parter till den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

15 Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, allmän kommentar nr 3.

ventionsstaterna säkerställa följande grundläggande rättigheter med omedelbar verkan:

- a.** Icke-diskriminering i alla aspekter av utbildning och som omfattar alla internationellt förbjudna grunder för diskriminering. Konventionsstaterna måste se till att personer med funktionsnedsättning inte utestängs från utbildning och undanröja strukturella hinder mot att uppnå ett effektivt deltagande och jämlikhet för alla personer med funktionsnedsättning. De måste snarast vidta åtgärder för att undanröja alla rättsliga, administrativa och övriga former av diskriminering som begränsar rätten till tillgång till inkluderande utbildning. Antagandet av positiva åtgärder utgör inte en kränkning av rätten till icke-diskriminering i fråga om utbildning, så länge som sådana åtgärder inte leder till att ojämlika eller separata normer bibehålls för olika grupper.
- b.** Skälig anpassning för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte utesluts från utbildning. Underlåtenhet att tillhandahålla skälig anpassning utgör diskriminering på grund av funktionsnedsättning.
- c.** Obligatorisk, kostnadsfri grundskoleutbildning som är tillgänglig för alla. Konventionsstaterna måste vidta alla lämpliga åtgärder för att garantera denna rätt, på grundval av inkludering, för alla barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att säkerställa tillgång till och slutförande av utbildning av god kvalitet för alla barn och ungdomar till minst tolv års kostnadsfri, offentligt finansierad, inkluderande och jämlik grundskole- och gymnasieutbildning, varav minst nio år är obligatorisk, samt tillgång till utbildning av god



kvalitet för barn och ungdomar utanför skolan i olika utformningar, enligt det som anges i handlingsramen för utbildning för 2030.

- 42.** Konventionsstaterna måste anta och genomföra en nationell utbildningsstrategi som omfattar utbildning på alla nivåer för alla inlärare, på grundval av inkludering och lika möjligheter. De utbildningsmål som anges i artikel 24.1 påför konventionsstaterna likvärdiga skyldigheter och måste därför anses vara jämförbart brådskande.
- 43.** När det gäller internationellt samarbete, och i linje med mål 4 för hållbar utveckling och handlingsramen för utbildning för 2030, måste allt bilateralt och multilateralt samarbete syfta till att främja inkluderande och rättvis utbildning av god kvalitet och främja möjligheter till livslångt lärande för alla, inbegripet stöd till kompetensutveckling, informationsutbyte och utbyte av bästa praxis, forskning, tekniskt och ekonomiskt stöd samt tillgång till anpassad teknik och hjälptechnik. Alla uppgifter som samlas in och allt internationellt stöd som spenderas på utbildning bör fördelas mellan funktionsnedsättningar. Ett övervägande om en internationell samordningsmekanism om inkluderande utbildning för att genomföra mål 4 och bygga upp ett underlag som kan bidra till en bättre politisk dialog och övervakning av framstegen.

## IV. Förhållandet till andra bestämmelser i konventionen

- 44.** Konventionsstaterna måste erkänna alla mänskliga rättigheters odelbarhet och ömsesidiga beroende. Utbildning är en oumbärlig del av ett fullständigt och effektivt förverkligande av andra rättigheter.<sup>16</sup> Omvänt kan rätten till inkluderande utbildning endast förverkligas om andra rättigheter säkerställs. Dessutom måste rätten till inkluderande utbildning stödjas genom skapandet av inkluderande miljöer i hela samhället. Detta kommer att kräva antagandet av en människorättsbaserad modell för funktionsnedsättning som erkänner skyldigheten att avlägsna hinder i samhället som syftar till att utesluta och marginalisera personer med funktionsnedsättning och behovet av att anta åtgärder för att säkerställa genomförandet av de rättigheter som anges nedan.
- 45.** I artikel 5 fastställs principen om lika skydd för alla personer inför och enligt lagen. Konventionsstaterna måste förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ge personer med funktionsnedsättning ett effektivt och likvärdigt skydd mot diskriminering på alla grunder. För att ta itu med systemisk och strukturell diskriminering och säkerställa "lika fördelar inför lagen" måste konventionsstaterna vidta positiva åtgärder, såsom att avlägsna arkitektoniska och kommunikationsmässiga eller andra hinder för allmän utbildning.
- 46.** I artikel 6 konstateras att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning diskrimineras på flera olika sätt och att konventionsstaterna

<sup>16</sup> Ibid., allmän kommentar nr 11 (1999) om handlingsplaner för grundskoleutbildning och allmän kommentar nr 13.

måste vidta åtgärder för att de ska få lika tillgång till sina rättigheter. Intersektionell diskriminering och utestängning utgör betydande hinder för förverkligandet av rätten till utbildning för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna måste identifiera och undanröja dessa hinder, inbegripet könsrelaterat våld och underskattning av utbildning av kvinnor och flickor, och vidta särskilda åtgärder för att säkerställa att rätten till utbildning inte hindras av könsdiskriminering, stigma eller fördomar. Skadliga könsstereotyper och/eller fördomar om funktionsnedsättningar i läroböcker och läroplaner måste elimineras. Utbildningen spelar en viktig roll för att bekämpa traditionella könsroller som bevarar patriarkaliska och paternalistiska samhällsstrukturer.<sup>17</sup> Konventionsstaterna måste säkerställa tillträde för och bibehållande av flickor och kvinnor med funktionsnedsättning i utbildnings- och rehabiliteringstjänster, som instrument för deras utveckling, framsteg och egenmakt.

- 47.** Enligt artikel 7 ska barnets bästa i första hand beaktas vid alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning. Begreppet "barnets bästa" syftar till att säkerställa att barnet åtnjuter alla mänskliga rättigheter och får utvecklas fullt ut.<sup>18</sup> Varför bedömning av barnets bästa avseende barn med funktionsnedsättning måste beakta barnets synpunkter och individuella identitet, bevarandet av barnets familj, omvårdnad, trygghet och säkerhet, eventuella sårbarheter och barnets rätt till hälsa och utbildning. Konventionen om barnets rättigheter bekräftar att barnets bästa måste ligga till grund för be-

<sup>17</sup> Kommittén för avskaffande av diskriminering mot kvinnor, "Concept note on the draft general recommendation on girls'/women's right to education" (2014).

<sup>18</sup> Kommittén för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt till att barnets bästa beaktas i första hand.

slut om utbildningspolitik och utbildningsbestämmelser. I artikel 7.3 fastslås vidare att barn med funktionsnedsättning har rätt att uttrycka sina åsikter och att deras åsikter i alla frågor som berör dem bör ges vederbörlig tyngd, i enlighet med deras ålder och mognad, på lika villkor som andra barn, samt att de måste få stöd i förhållande till deras ålder och funktionsnedsättning. Garantin för barnets rätt att delta i sin utbildning måste tillämpas lika på barn med funktionsnedsättning i deras egna inlärningsplaner och individuella utbildningsplaner, inom klassrumspedagogiken, genom skolråd, i utvecklingen av skolpolitik och skolsystem och i utvecklingen av den bredare utbildningspolitiken.<sup>19</sup>

- 48.** I artikel 8 uppmanas till åtgärder för att öka medvetenheten och bekämpa stereotyper, fördomar och skadlig praxis avseende personer med funktionsnedsättning, med särskild inriktning på praxis som påverkar kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, personer med intellektuell funktionsnedsättning och personer med intensiva stödbehov. Stereotyper, fördomar och skadlig praxis utgör hinder som hindrar både tillgång till och effektiv inläring inom utbildningssystemet. Kommittén konstaterar att vissa föräldrar avlägsnar sina barn med funktionsnedsättning från inkluderande skolor på grund av bristande medvetenhet om och förståelse för funktionsnedsättningens art. Konventionsstaterna måste vidta åtgärder för att bygga en kultur av mångfald, deltagande och engagemang i samhället och lyfta fram inkluderande utbildning som ett sätt att ge alla elever, med och utan funktionsnedsättning, föräldrar, lärare och skolförvaltningar, samt samhället en utbildning av hög kvalitet. Konventionsstaterna måste se till att det finns mekanismer för att på alla nivåer i utbildningssystemet och bland föräldrar och allmänheten

<sup>19</sup> Ibid., allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd.

främja en attityd som respekterar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Det civila samhället, särskilt organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning, bör delta i all verksamhet för att öka medvetenheten.

- 49.** Artikel 9 och 24 är nära sammankopplade. Tillgänglighet är en förutsättning för ett fullständigt och likvärdigt deltagande av personer med funktionsnedsättning i samhället. Personer med funktionsnedsättning kan inte åtnjuta sin rätt till inkluderande utbildning i praktiken utan en tillgängligt utformad miljö, inklusive skolor och alla andra utbildningsplatser, och utan tillgänglig kollektivtrafik, tjänster och informations- och kommunikationsteknik. Undervisningsätt och undervisningsmedel bör vara tillgängliga och undervisning bör ske i tillgängliga miljöer. Hela den miljö där studenter med funktionsnedsättning undervisas måste utformas på ett sätt som främjar inkludering. Inkluderande utbildning är också ett kraftfullt verktyg för att främja tillgänglighet och design för alla.
- 50.** Kommittén uppmärksammar konventionsstaterna på dess allmänna kommentar nr 1 (2014) om lika erkännande inför lagen och betonar att inkluderande utbildning ger studenter med funktionsnedsättning, särskilt de med psykosociala eller intellektuella funktionshinder, en möjlighet att uttrycka sin vilja och sina önskemål. Konventionsstaterna måste säkerställa att inkluderande utbildning stöder inlärare med funktionsnedsättning att utveckla ett förtroende för sin rättshandlingsförmåga och ge det stöd som krävs på alla utbildningsnivåer, inbegripet genom att minska framtida stödkrav om de önskar detta.
- 51.** Personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, kan drabbas oproportionerligt hårt av våld

och övergrepp, inbegripet fysiska och förödmjukande straff från utbildningspersonal, till exempel genom användning av tvångsmedel och separering och mobbning av andra inom och på väg till skolan. För att genomföra artikel 16.2 måste konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att tillhandahålla skydd mot och förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, inbegripet sexuellt våld, mot personer med funktionsnedsättning. Sådana åtgärder måste ta hänsyn till ålder, kön och funktionsnedsättning. Kommittén stöder starkt rekommendationerna från kommittén för barnets rättigheter, kommittén för mänskliga rättigheter och kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter att konventionsstaterna ska förbjuda alla former av kroppsstraff och grym, omänsklig och förnedrande behandling i alla sammanhang, inklusive skolor, och utmäta effektiva straff mot eventuella förövare.<sup>20</sup> Den uppmuntrar skolor och andra utbildningsanstalter att engagera studenter, däribland studenter med funktionsnedsättning, i utvecklingen av regler, inbegripet tillgängliga skyddsmekanismer, för att ta itu med disciplinära åtgärder och mobbning, inbegripet digital mobbning, som i allt högre grad betraktas som en växande del av de studerandes, i synnerhet barnens, liv.

- 52.** Inkluderande utbildning kräver erkännande av rätten för personer med funktionsnedsättning att leva i samhället och vara inkluderade och delta i samhället (artikel 19). Begreppet kräver också ett erkännande av att personer med funktionsnedsättning har lika rätt till ett familjeliv eller, om detta inte är möjligt, alternativ vård i en samhällsmiljö (artikel 23). Barn i en konventionsstats omvårdnad, som till ex-

<sup>20</sup> Ibid., allmän kommentar nr 8 (2006) beträffande barns rättigheter att skyddas mot kroppslig bestraffning och andra former av grym eller förnedrande bestraffning.

empel bor på fosterhem eller i ett vårdhem, måste garanteras rätten till inkluderande utbildning och rätten att överklaga konventionsstatens beslut som nekar dem rätten till inkluderande utbildning. Alltför många personer med funktionsnedsättning lever i långvarig institutionell vård, utan tillgång till samhällsbaserade tjänster, inklusive utbildning, i överensstämmelse med deras rätt till bland annat familjeliv, samhällsliv, föreningsfrihet, skydd mot våld och tillgång till rättslig prövning. Införandet av inkluderande utbildning i lokalsamhället måste ske tillsammans med ett strategiskt åtagande om att upphäva all praxis där personer med funktionsnedsättning placeras på institutioner (se punkt 66 nedan). Konventionsstaterna bör notera den roll som utövandet av rätten till inkluderande utbildning kommer att spela för att bygga upp de styrkor, färdigheter och kompetenser som krävs för att alla personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta, dra fördel av och bidra till sina lokalsamhällen.

- 53.** För att inkluderande utbildning ska kunna förverkligas på ett effektivt sätt måste personer med funktionsnedsättning garanteras personlig rörlighet på oberoende basis (artikel 20). Om transporter inte är lättillgängliga och det inte finns några personliga assistenter som kan möjliggöra tillgång till utbildningsanstalter måste personer med funktionsnedsättning, särskilt blinda och synskadade personer, ges lämplig rörlighetsutbildning för att möjliggöra ett större oberoende. Konventionsstaterna bör också ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att förvärva hjälpmedel och utrustning för rörlighet till en överkomlig kostnad.
- 54.** Det är avgörande att respektera personer med funktionsnedsättnings rätt till högsta möjliga hälsostandard utan diskriminering (artikel 25) för att de ska kunna gagnas av utbildningen till fullo.

Förmågan att delta i utbildningsmiljöer och lära sig effektivt äventyras allvarligt om det inte finns tillgång till sjukvård eller till lämplig behandling och vård. Konventionsstaterna bör upprätta hälso-, hygien- och kostprogram med ett genusperspektiv som integreras i utbildningen och möjliggör kontinuerlig övervakning av alla hälso-behov. Sådana program ska utvecklas utifrån principerna om design för alla och tillgänglighet, tillhandahålla regelbundna besök av skolsköterska och hälsokontroll samt bygga partnerskap med när-samhället. Personer med funktionsnedsättning måste få åldersanpassad, omfattande och inkluderande sexualundervisning på lika villkor som andra, baserat på vetenskapliga rön och människorättsnormer, samt i tillgängliga format.

- 55.** Konventionsstaterna måste vidta effektiva åtgärder för att tillhandahålla habiliterings- och rehabiliteringstjänster inom utbildningssystemet, inklusive hälso- och sjukvårdstjänster, yrkesrelaterade tjänster, fysiska tjänster, sociala tjänster, rådgivning och andra tjänster (artikel 26). Sådana tjänster måste inledas så tidigt som möjligt, bygga på en tvärvetenskaplig bedömning av en students styrkor och stödja största möjliga oberoende, självständighet, respekt för värdighet, full fysisk, psykisk, social och yrkesmässig förmåga samt inkludering och deltagande i alla aspekter av livet. Kommittén betonar vikten av att stödja utvecklingen av gemenskapsbaserad rehabilitering som tar itu med tidig identifiering och uppmuntrar ömsesidigt stöd.
- 56.** Inkluderande utbildning av hög kvalitet måste förbereda personer med funktionsnedsättning för arbetslivet genom att förvärva den kunskap, de färdigheter och det förtroende som krävs för deltagande på den öppna arbetsmarknaden och i en öppen, inkluderande och tillgänglig arbetsmiljö (artikel 27).



- 57.** Fullt deltagande i det politiska och offentliga livet stärks genom förverkligandet av rätten till inkluderande utbildning. Läroplanerna för alla studenter måste omfatta frågor om medborgarskap och självförespråkande och självrepresentation som grunden för deltagande i politiska och samhällliga processer. Offentliga frågor omfattar att bilda och delta i studentorganisationer såsom studentföreningar och konventionsstaterna bör främja skapandet av miljöer där personer med funktionsnedsättning kan bilda, gå med i och fullt ut delta i sådana studentorganisationer genom de kommunikationsformer och språk som de själva väljer (artikel 29).
- 58.** Konventionsstaterna måste undanröja hinder och främja tillgänglighet och åtkomlighet till inkluderande möjligheter för personer med funktionsnedsättning att delta på lika villkor som andra i skolsystemets lek-, rast- och sportaktiviteter och fritidsverksamhet, även i andra utbildningsmiljöer (artikel 30).<sup>21</sup> Lämpliga åtgärder måste vidtas inom utbildningsmiljön för att säkerställa möjligheter för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till kulturverksamhet och att utveckla och utnyttja sin kreativa, konstnärliga och intellektuella potential, inte bara för deras egen skull utan också för att berika samhället. Sådana åtgärder måste säkerställa att personer med funktionsnedsättning har rätt till erkännande av sin specifika kulturella och språkliga identitet, inklusive teckenspråk och dövkultur.

21 Ibid., No. 17 (2013) om barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation, kultur och konst.

## V. Genomförande på nationell nivå

59. Kommittén har identifierat ett antal utmaningar som konventionsstaterna står inför vid genomförandet av artikel 24. För att genomföra och upprätthålla ett inkluderande utbildningssystem för alla personer med funktionsnedsättning måste åtgärderna nedan vidtas på nationell nivå.
60. Ansvaret för utbildning på alla nivåer av personer med funktionsnedsättning och för andras utbildning måste vila på utbildningsministeriet. I många länder marginaliseras utbildningen av personer med funktionsnedsättning för närvarande inom ministerierna för social välfärd och hälsa, vilket bland annat har lett till uteslutande från allmän lagstiftning, politik, planering och resursplanering för utbildning, lägre investeringar per capita i utbildning av personer med funktionsnedsättning, brist på övergripande och sammanhängande strukturer för att stödja inkluderande utbildning, brist på integrerad datainsamling om registrering, bibehållande och uppnående av utbildning för alla och ett misslyckande att utveckla undervisningen. Konventionsstaterna måste snarast vidta åtgärder för att placera utbildningen av inlärande med funktionsnedsättning inom utbildningsministeriets behörighetsområde.
61. Konventionsstaterna måste säkerställa ett omfattande och sektorsövergripande åtagande om inkluderande utbildning inom hela den offentliga förvaltningen. Utbildning för alla kan inte förverkligas av utbildningsministerierna ensamma. Alla relevanta ministerier och

utskott med ansvar som omfattar materiella artiklar i konventionen måste förbinda sig till och anpassa sin förståelse av innebörden av ett inkluderande utbildningssystem för att uppnå ett integrerat tillvägagångssätt och samarbeta mot en gemensam agenda. Insynmekanismer för alla berörda ministerier måste införas för att upprätthålla dessa åtaganden. Partnerskap bör också upprättas med tjänsteleverantörer, organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning, medier, det civila samhällets organisationer, lokala myndigheter, studentföreningar, universitet och lärarutbildningar.

- 62.** Konventionsstaterna måste på alla nivåer genomföra eller införa lagstiftning som bygger på den människorättsbaserad modell för funktionsnedsättning som helt överensstämmer med artikel 24. Kommittén påminner om att artikel 4.5 kräver att federala stater ska säkerställa att artikel 24 genomförs, utan begränsningar eller undantag, i alla delar av konventionsstaten.
- 63.** En heltäckande och samordnad rättslig och politisk ram för inkluderande utbildning måste införas, tillsammans med en tydlig och lämplig tidsram för genomförande och sanktioner för överträdelser. En sådan ram måste behandla frågor om flexibilitet, mångfald och jämlikhet i alla utbildningsinstitutioner för alla studerande och identifiera ansvarsområden på alla förvaltningsnivåer. De viktigaste inslagen kommer att vara följande:
  - a.** Efterlevnad av internationella människorättsnormer.
  - b.** En tydlig definition av inkludering och de specifika mål som denna försöker uppnå på alla utbildningsnivåer. Principer och praxis för inkludering måste betraktas som en integrerad del av reformen och inte bara som ett tilläggsprogram.

- c.** En materiell rätt till inkluderande utbildning som en viktig del av lagstiftningsramen. Bestämmelser, till exempel sådana som definierar vissa kategorier av studerande som "ej utbildbara", måste upphävas.
- d.** En garanti för inlärare med och utan funktionsnedsättning till samma rätt att få tillgång till inkluderande utbildningsmöjligheter inom det allmänna utbildningssystemet och, för enskilda inlärare, till nödvändiga stödtjänster på alla nivåer.
- e.** Ett krav på att alla nya skolor ska utformas och byggas enligt principen om design för alla genom tillgänglighetsstandarder, tillsammans med en tidsram för anpassning av befintliga skolor i linje med kommitténs allmänna kommentar nr 2. Användning av offentlig upphandling för att genomföra denna del uppmuntras.
- f.** Införandet av övergripande kvalitetsnormer för övervakningsmekanismer för inkluderande utbildning och övervakningsmekanismer som inkluderar funktionsnedsättning för att mäta framsteg inom genomförandet på alla nivåer och säkerställa att politik och program genomförs och säkras av de investeringar som krävs.
- g.** Införandet av tillgängliga övervakningsmekanismer för att säkerställa att politiken genomförs och tillräckliga investeringar tillhandahålls.
- h.** Erkännande av behovet av skälig anpassning för att stödja inkludering, på grundval av människorättsnormer snarare än en effektiv resursanvändning, samt sanktioner för underlåtenhet att tillhandahålla skälig anpassning.

- i.** En tydlig utfästelse i all lagstiftning som kan påverka inkluderande utbildning om att inkludering är ett konkret mål.
  - j.** En konsekvent ram för tidig identifiering, bedömning och stöd som krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna utvecklas i inkluderande inlärningsmiljöer.
  - k.** Lokala myndigheters skyldighet att planera för och ta hänsyn till alla inlärare, inbegripet personer med funktionsnedsättning, inom inkluderande miljöer och klassrum, inbegripet på de mest lämpliga språken, tillgängliga format och kommunikationssätt.
  - l.** Lagstiftning för att garantera alla personer med funktionsnedsättning, inbegripet barn med funktionsnedsättning, rätten att bli hörda och att deras åsikter tas på allvar inom utbildningssystemet, bland annat genom skoloråd, ledningsorgan, lokala och nationella myndigheter samt mekanismer för att bestrida och överklaga beslut om utbildning.
  - m.** Upprättande av partnerskap och samordning mellan alla berörda parter, inklusive personer med funktionsnedsättning genom deras intresseorganisationer, olika myndigheter, utvecklingsorganisationer, icke-statliga organisationer och föräldrar och vårdnadshavare.
- 64.** Lagstiftningen måste stödjas av en plan för utbildningssektorn som tas fram i samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning, inklusive barn med funktionsnedsättning, och som beskriver processen för att införa ett inkluderande utbildningssystem. Den bör innehålla en tidsram och mätbara mål, inbegripet åtgärder för att säkerställa konsekvens. Planen bör bygga på en omfattande analys av det aktuella sammanhanget med avseende på inklude-

rande utbildning i syfte att definiera en utgångspunkt, inbegripet uppgifter om exempelvis aktuella budgetanslag, datainsamlingsmetoder av hög kvalitet, antal barn med funktionsnedsättning utanför skolan, utmaningar och hinder, befintliga lagar och strategier, samt viktiga frågor för personer med funktionsnedsättning, familjer och konventionsstaten.

- 65.** Konventionsstaterna måste införa oberoende, effektiva, tillgängliga, transparenta, säkra och verkställbara mekanismer för överklaganden och rättsmedel vid inskränkningar av rätten till utbildning. Personer med funktionsnedsättning måste ha tillgång till rättssystem som är anpassade till personer med funktionsnedsättningar och med rätt kompetens för att hantera frågor som rör funktionsnedsättning. Konventionsstaterna måste också se till att information om rätten till utbildning och om hur man överklagar ett förnekande eller en kränkning av denna rätt sprids i stor utsträckning och offentliggörs för personer med funktionsnedsättning i samarbete med deras intresseorganisationer.
- 66.** Inkluderande utbildning är inte förenlig med institutionalisering. Konventionsstaterna måste inleda en välplanerad och strukturerad process för att avinstitutionalisera personer med funktionsnedsättning. En sådan process måste omfatta: en hanterad övergång med en fast tidsram för övergången, införande av ett lagstiftningskrav för att utveckla samhällsbaserad anpassning, omdirigering av medel och införande av tvärvetenskapliga ramar för att stödja och förstärka samhällsbaserade tjänster, stöd till familjer samt samarbete och samråd med organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning, inbegripet barn med funktionsnedsättning, samt föräldrar eller vårdnadshavare. I väntan på avinstitutionali-

seringsprocessen ska personer på vårdanstalter få omedelbar tillgång till inkluderande utbildning genom att ge dem kontakt med inkluderande akademiska institutioner i samhället.

- 67.** Ingripanden under tidig barndom kan vara särskilt värdefull för barn med funktionsnedsättning och bidra till att stärka deras förmåga att tillgodogöra sig utbildningen och bidra till högre inskrivningsgrad och närvaro. Alla sådana ingripanden måste garantera respekten för barnets värdighet och självständighet. I linje med Agenda 2030 för hållbar utveckling, inbegripet mål 4 för hållbar utveckling, uppmanas konventionsstaterna att säkerställa tillgång till förskoleverksamhet, barnomsorg och förskoleverksamhet av hög kvalitet, tillsammans med stöd och utbildning till föräldrar och vårdnadshavare till små barn med funktionsnedsättning. Om unga barn med funktionsnedsättning identifieras och får stöd tidigt är det mer sannolikt att de övergår smidigt till förskole- och grundskolemiljöer. Konventionsstaterna måste säkerställa samordning mellan alla relevanta ministerier, myndigheter och organ samt organisationer för personer med funktionsnedsättning och andra icke-statliga partner.
- 68.** I enlighet med artikel 31 ska konventionsstaterna samla in lämpliga disaggregerade data för att utforma strategier, planer och program för att fullgöra sina skyldigheter enligt artikel 24. De måste införa åtgärder för att ta itu med bristen på korrekta uppgifter om prevalensen av personer med olika funktionsnedsättning, samt bristen på tillräcklig forskning av god kvalitet och data om tillgång till, varaktighet i och framsteg inom utbildning, tillhandahållande av skälig anpassning och relaterade resultat. Folkräkningar, undersökningar och administrativa data, inklusive data från informationshanteringsystemet för utbildning, måste samla in information om studerande

med funktionsnedsättning, inbegripet de som fortfarande lever i institutionella miljöer. Konventionsstaterna bör också samla in disaggregerade data och underlag om de hinder som hindrar personer med funktionsnedsättning från att få tillgång till, förbli i och göra framsteg inom inkluderande utbildning av god kvalitet för att möjliggöra effektiva åtgärder för att undanröja sådana hinder. Strategier måste antas för att undvika att personer med funktionsnedsättning utesluts från standardiserade kvantitativa och kvalitativa datainsamlingsmetoder, inbegripet när det beror på föräldrarnas ovilja att erkänna förekomsten av ett barn med funktionsnedsättning, bristande födelseregistrering och osynlighet inom institutionerna.

- 69.** Konventionsstaterna måste anslå tillräckliga ekonomiska och mänskliga resurser under hela utvecklingen av en utbildningsplan och sektorsövergripande planer för att stödja genomförandet av inkluderande utbildning i enlighet med principen om successivt genomförande. Konventionsstaterna måste reformera sina styrningssystem och finansieringsmekanismer för att säkerställa rätten till utbildning för alla personer med funktionsnedsättning. De bör också fördela budgetanslag med hjälp av sådana mekanismer som är tillgängliga inom ramen för offentliga upphandlingsförfaranden och partnerskap med den privata sektorn. Dessa anslag måste bland annat prioritera att säkra tillräckliga resurser för att göra befintliga utbildningsmiljöer tillgängliga inom en bestämd tid, investera i inkluderande lärarutbildning, tillhandahålla skäliga anpassningar, tillhandahålla tillgängliga skoltransporter, tillgängliggöra lämpliga och tillgängliga läroböcker, undervisnings- och studiematerial, tillhandahålla hjälpteknik och teckenspråk samt genomföra initiativ för att öka medvetenheten om stigmatisering och diskriminering, särskilt mobbning i utbildningsmiljöer.



- 70.** Kommittén uppmanar konventionsstaterna att flytta resurser från segregerade till inkluderande miljöer. Konventionsstaterna bör utveckla en finansieringsmodell som fördelar resurser och incitament för inkluderande utbildningsmiljöer för att ge nödvändigt stöd till personer med funktionsnedsättning. Den lämpligaste finansieringsmetoden kommer i hög grad att bestämmas av den befintliga utbildningsmiljön och de behov som eventuella inlärare med funktionsnedsättning som påverkas av denna har.
- 71.** En process för att utbilda alla lärare på förskole-, grundskole-, gymnasie-, högskole- och yrkesutbildningsnivå måste inledas för att ge dem de grundläggande kompetenser och värderingar som krävs för att arbeta i inkluderande utbildningsmiljöer. En sådan process kräver en anpassning av såväl utbildning som fortbildning för att uppnå lämpliga kompetensnivåer så snart som möjligt, vilket möjliggör övergången till ett inkluderande utbildningssystem. Alla lärare måste föras med särskilda enheter/moduler som förbereder dem för att arbeta i inkluderande miljöer samt praktiska inlärningsmiljöer där de kan bygga upp färdigheter och sitt självförtroende för att lösa problem genom olika inkluderingsrelaterade utmaningar. Det centrala innehållet i lärarutbildningen måste handla om en grundläggande förståelse av mänsklig mångfald, tillväxt och utveckling, en människorättsbaserad modell för funktionsnedsättning och inkluderande pedagogik som gör det möjligt för lärare att identifiera studenters funktionella förmåga (styrkor, förmågor och inlärningsstil) för att säkerställa deras deltagande i inkluderande utbildningsmiljöer. Lärarutbildningen bör omfatta innehåll om användningen av lämpliga förstorande och alternativa kommunikationssätt, kom-

munikationsmedel och kommunikationsformat såsom blindskrift, stor skrift, tillgängliga multimedia, lättläst innehåll, enkelt språk, teckenspråk och dövkultur, utbildningsteknik och material för att stödja personer med funktionsnedsättning. Dessutom behöver lärare praktisk vägledning och stöd om bland annat: individanpassad undervisning, undervisning med hjälp av olika undervisningsmetoder som anpassas till varje persons inlärningsstil och unika färdigheter, utveckling och användning av individuella utbildningsplaner för att stödja särskilda inlärningskrav och införande av en pedagogik som är centrerad omkring de studerandes utbildningsmål.

- 72.** Inkluderande utbildning kräver ett stöd och resurssystem för lärare på utbildningsanstalter på alla nivåer. Ett sådant system kan omfatta partnerskap mellan närliggande utbildningsanstalter, inbegripet universitet, främjande av samarbetsmetoder, däribland gruppundervisning, studiegrupper, gemensamma elevbedömningsprocesser, ömsesidigt stöd och utbytesbesök samt partnerskap med det civila samhället. Föräldrar och vårdnadshavare till studerande med funktionsnedsättning kan, i lämpliga fall, fungera som partner i utvecklingen och genomförandet av utbildningsprogram, inklusive individanpassade utbildningsplaner. De kan spela en viktig roll när det gäller att ge råd till och hjälpa lärare ge stöd till enskilda studerande, men får aldrig vara en förutsättning för tillträde till utbildningssystemet. Konventionsstaterna bör använda alla tänkbara källor till stöd för lärare, inbegripet organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning, studerande med funktionsnedsättning och personer från lokalsamhället som kan bidra betydligt i form av kamratmentorskap, partnerskap och problemlösning. Deras deltagande tillför ytterligare en resurs till klassrummet och bidrar till att bygga upp förbindelser med lokalsamhällen, bryta ned

hinder och göra lärarna mer lyhörda för och medvetna om styrkor och behov hos studerande med funktionsnedsättning.

- 73.** Myndigheter på alla nivåer måste ha kapacitet, engagemang och resurser för att genomföra lagar, politik och program för att stödja inkluderande utbildning. Konventionsstaterna måste säkerställa utveckling och tillhandahållande av utbildning för att informera alla berörda myndigheter om deras skyldigheter enligt lagen och för att öka förståelsen för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. De färdigheter, de kunskaper och den förståelse som krävs för att genomföra inkluderande utbildningspolitik och utbildningspraxis omfattar följande: förståelse av begreppet rätt till inkluderande utbildning och dess mål, kunskap om relevant internationell och nationell lagstiftning och politik, utveckling av lokala planer för inkluderande utbildning, samarbete och partnerskap, stöd, vägledning och övervakning av lokala utbildningsinstitutioner, övervakning och utvärdering.
- 74.** Inkluderande utbildning av hög kvalitet kräver metoder för att bedöma och övervaka de studerandes framsteg som beaktar de hinder som studerande med funktionsnedsättning möter. Traditionella bedömningssystem, som använder standardiserade resultatprovresultat som den enda indikatorn på framgång för såväl studerande som skolor, kan missgynna studenter med funktionsnedsättning. Tonvikten bör ligga på individuella framsteg mot breda mål. Med lämpliga undervisningsmetoder, stöd och anpassningar kan alla läroplaner anpassas för att tillgodose behoven hos alla studerande, inbegripet personer med funktionsnedsättning. Inkluderande system för bedömning av studerande kan förstärkas genom ett system med individanpassat stöd.

- 75.** I enlighet med artikel 33 och för att mäta framstegen med att förverkligande av rätten till utbildning genom att inrätta av ett inkluderande utbildningssystem måste konventionsstaterna utarbeta övervakningsramar med struktur-, process- och resultatindikatorer samt särskilda riktmärken och mål för varje indikator, i överensstämmelse med mål 4 för hållbar utveckling.<sup>22</sup> Personer med funktionsnedsättning bör genom sina intresseorganisationer delta såväl i fastställandet av indikatorerna som i insamlingen av uppgifter och statistik. Strukturella indikatorer bör mäta hinder för inkluderande utbildning och inte begränsas till enbart insamling av uppgifter som uppdelas efter funktionsnedsättningar. Processindikatorer, såsom förändringar i tillgängligheten till fysiska miljöer, anpassningar av läroplaner eller lärarutbildning, kommer att göra det möjligt att övervaka hur omvandlingen fortskrider. Resultatindikatorer måste också fastställas, såsom procentandelen studerande med funktionsnedsättning i utbildningsmiljöer som erhåller en slutlig officiell certifiering eller examen eller procentandelen studerande med funktionsnedsättning som påbörjar en utbildning på andra stadiet. Konventionsstaterna bör också överväga att mäta utbildningens kvalitet med hjälp av exempelvis de fem dimensioner som Unesco rekommenderar: respekt för rättigheter, rättvisa, relevans, vidkommande och effektivitet. Övervakning av positiva åtgärder såsom kvoter eller incitament kan också övervägas.
- 76.** Kommittén konstaterar att utbildning inom den privata sektorn växer i många länder. Konventionsstaterna måste erkänna att rätten till inkluderande utbildning omfattar tillhandahållandet av all utbildning, inte bara den som tillhandahålls av den offentliga sektorn.

<sup>22</sup> FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, *Human Rights Indicators: a Guide to Measurement and Implementation* (New York och Geneve, 2012).

Konventionsstaterna måste anta åtgärder som förhindrar att tredje part, inbegripet affärssektorn, inskränker rättigheter. När det gäller rätten till utbildning måste sådana åtgärder ta itu med skyldigheten att garantera en inkluderande utbildning och vid behov inbegripa lagstiftning och reglering, övervakning, tillsyn, verkställighet och antagande av strategier för hur företag kan hur personer med funktionsnedsättning i praktiken åtnjuter och utövar sina rättigheter. Utbildningsanstalter, inbegripet privata utbildningsanstalter och företag, bör inte ta ut större avgifter för att integrera tillgänglighet och/eller skälig anpassning.

IHMISOIKEUSKESKUS  
MÄNNISKORÄTTSCENTRET  
HUMAN RIGHTS CENTRE



00102 Eduskunta, Helsinki  
[www.ihmisoikeuskeskus.fi](http://www.ihmisoikeuskeskus.fi)

00102 Riksdagen, Helsingfors  
[www.manniskorattscentret.fi](http://www.manniskorattscentret.fi)